

Het testament van de Vlaamse Waffen-SS

Jonathan Trigg

Het testament van de Vlaamse Waffen-SS

De allerlaatste Oostfronters getuigen

Horizon

Inhoudsopgave

Dankwoord	7	
Voorwoord	11	
1	België: ontstaan en invasie	16
2	De eerste interviews	23
3	Training: modder en ontgoocheling	55
4	Naar het front!	67
5	Het legioen aan de Volkhov en Ladoga	79
6	Krasny Bor – hel in de sneeuw en het einde van het legioen	97
7	6de SS-sturmbrigade Langemarck, Wiking en Oekraïne	109
8	1944: Bevrijding en vlucht	137
9	1945: Het einde is nabij	165
10	Het gelag betalen	185
11	Zeventig jaar later	213
Bijlagen	237	
Bibliografie	255	
Noten	258	

Dankwoord

Een boek als dit is nooit het werk van één man. Het vraagt heel wat medewerkers en vrienden, alleen zo komt het echt tot leven. Ik wil graag enkele mensen bij naam bedanken: mijn redacteur Shaun Barrington die me aanvankelijk bijna uitdaagde om deze taak op me te nemen, mijn Belgische uitgevers die me bijzonder goed gesteund hebben, Michel Breiz en Chris Michel voor hun hulp bij het opsporen van veteranen, Andy Bowie voor zijn wijze en inzichtelijke opmerkingen bij de tekst, Jimmy Macleod die zoals gewoonlijk bezwezen heeft een eindeloos vat vol informatie over dit onderwerp te zijn en altijd bereid is om zijn beroemde ‘zwarte boekje’ met contacten en oud-Waffen-SS’ers uit te lenen en in het bijzonder voor zijn correspondentie met Jef Beutels en de dochter van Toon Koreman. Ik wil ook graag Ronnyc de Paepe bedanken – oud-lid van de Belgische marine – wiens werk over de oostfronters zowel diepgaand als informatief is. Ronnyc was zo vriendelijk me dat werk te laten zien en lezen en met zijn toestemming heb ik bepaalde passages in het boek overgenomen.

Maar ik wil vooral de mensen bedanken die ik heb geïnterviewd; Oswald Van Ooteghem, Dries Coolens, Herman Van Gyseghem, Theo D’Oosterlinck (en zijn echtgenote – nogmaals gefeliciteerd, beiden), Albert Olbrechts, Jan Munk (en zijn zoon Philip), Lucie Lefever en Madeleine De Kie. Zonder jullie geduld, humor en gastvrijheid zou dit boek er nooit gekomen zijn.

Mijn bijzondere dank is voor Rudi Massart, mijn metgezel op mijn reizen door Vlaanderen en Duitsland – vertaler, chauffeur en

net als ik liefhebber van de muziek uit de jaren 1980 – ik overdrijf niet wanneer ik zeg dat dit boek zonder Rudi nooit geschreven zou, en kon, worden. Dank je wel, Rudi.

Tot slot wil ik ook mijn echtgenote Rachel en mijn dochter Maddy bedanken, die het steeds opnieuw slikten dat ik van onze ontspannen gezinsvakantie naar Brugge een ‘werkvakantie’ maakte met interviews en research en omdat ze konden leven met mijn obsessie, en ook mijn zoon Jack, gewoon omdat ik hem altijd vermeld.

Ik wil dit boek graag opdragen aan Jan Munk en Els Van Gysegem die nooit het afgewerkte resultaat zullen zien, het spijt me dat ze zijn overleden voor het boek is gepubliceerd.

Enkele opmerkingen bij de tekst en hoe ik hem heb opgebouwd. In de grote wereldbrand die de Tweede Wereldoorlog was, vond ik het toch belangrijk om te proberen de gebeurtenissen waarover mijn geïnterviewden het hebben, op de tijdlijn van de oorlog zelf te plaatsen; wat gebeurde er tijdens het conflict, wat kan de veteranen in die tijd gevormd hebben – zo krijgt de lezer een breder beeld van de oorlog –, als ik het bijvoorbeeld heb over de meedogenloze gevechten bij de rivier Volkhov in Noord-Rusland in 1942, waarin het Vlaams legioen verwickeld was, vertel ik ook wat elders langs het duizenden kilometers lange front gebeurde.

De interviews werden in een periode van een aantal maanden afgenomen en allemaal werden ze met een dictafoon vastgelegd, ze werden ook bijna allemaal gefilmd – met de toestemming van de geïnterviewden natuurlijk.

Op ieder moment heb ik de veteranen volgens een chronologische tijdlijn laten vertellen, van hun kindertijd tot de Duitse invasie, van hun dienstneming over hun opleiding tot hun eerste ervaringen op het slagveld, enzovoort, maar soms wijdden de geïnterviewden uit, herinneringen lopen niet altijd lineair, vooral niet bij mensen die al in de negentig zijn of bij auteurs! We mogen het verglijden van de tijd niet over het hoofd zien: de veteranen beschreven gebeurtenissen en probeerden herinneringen op te halen van meer dan zeventig jaar geleden en onvermijdelijk worden feiten, cijfers en data door elkaar

gehaald of verdraaid. Zo is het leven en als lezers fouten opmerken, dan verontschuldig ik me daarvoor, maar vraag ik ook wat mildheid, gezien het onderwerp van dit boek. Dit zijn de herinneringen van mensen die erbij waren, het boek is geen historische kalender. Maar toch, meer dan eens verbaasde het me hoe goed het geheugen van de veteranen nog was.

Wat betreft de terminologie over de gevechten in het oosten, ben ik me ervan bewust dat de Sovjet-Unie een land was dat uit letterlijk honderden verschillende bevolkingsgroepen en etnische groepen bestond, maar de oostfronters gebruikten voornamelijk de term 'Russen' voor hen allemaal en dat heb ik dus zo gehouden.

De standpunten die in de interviews naar voren komen, zijn die van de geïnterviewden zelf, niet die van mij. Ik wilde dat zij allemaal heel open konden spreken en dus koos ik ervoor om hen niet agressief te interviewen, al betekent dit niet dat ik hen niet tegensprak als ik vond dat dat nodig was of dat ik vragen over de Holocaust of andere wreedheden van de nazi's uit de weg ging. Het volstaat om te zeggen dat ik vind dat er geen woorden zijn om te beschrijven hoe afschuwelijk de nazi's waren en dat de Holocaust een misdaad is die nooit vergeten mag worden. Het is aan de lezer om zelf te bepalen hoe hij staat tegenover wat de geïnterviewden vertellen. Voor mij is het de taak van de schrijver om de lezer tot nadenken te stemmen, al was het maar een beetje.

Geïnterviewde, geboorteplaats en -datum en laatste rang bij de Waffen-SS of het Duitse Rode Kruis

Oswald Van Ooteghem: geboren in Gent, 14 augustus 1924. Rang – SS-Untersturmführer.

Herman Van Gyseghem: geboren in Gent, 6 mei 1923. Rang – SS-Sturmmann.

Theo D'Oosterlinck: geboren in Bulskamp, 12 januari 1924. Rang – SS-Oberjunker.

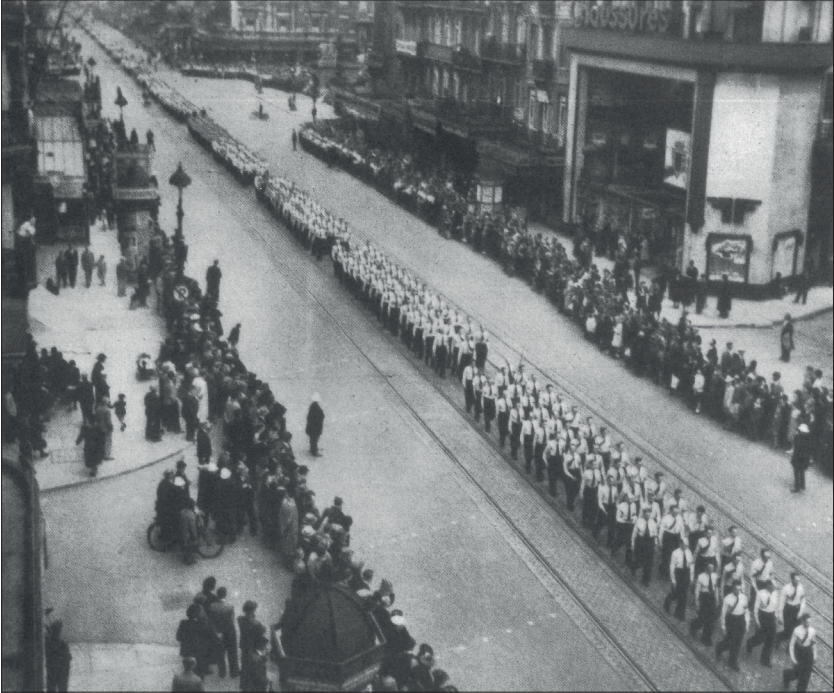
Lucie Lefever: geboren in Elverdinge, 7 september 1925. Rang – Schwester-helferin Duitse Rode Kruis.

Dries Coolens: geboren in Gent, 24 januari 1923. Rang – SS-Oberscharführer.

Albert Olbrechts: geboren te 1 Sydenham Road, Croydon, Zuid-Londen, Verenigd Koninkrijk, 4 februari 1915. Rang – SS-Sturmmann.

Jan Munk: geboren in Leiden, 6 juni 1921. Rang – SS-Untersturmführer (effectieve rang onbevestigd wegens einde van de oorlog).

VOORWOORD

Duizenden Vlaams-nationalistische VNV-leden marcheren over de Anspachlaan om de in de strijd gesneuvelde Reimond Tollenaere te herdenken.

(Foto Oswald Van Ooteghem)

In 2007 werd mijn boek *Hitler's Flemish Lions* – het verhaal van de Vlaamse Waffen-SS-eenheden, het Vlaams legioen, de Sturmbrigade en de Divisie Langemarck in de Tweede Wereldoorlog – gepubliceerd in het Verenigd Koninkrijk. In 2010 werd het boek onder de titel

SS Flamands vertaald in het Frans en in België gepubliceerd voor het Franstalige landsdeel, de 3,6 miljoen Walen die in het zuiden van het land wonen. Een paar jaar later volgde de vertaling in het Nederlands, *Oostfronters*, de verzamelnaam die in Vlaanderen gebruikt wordt om de Vlamingen aan te duiden die in de Tweede Wereldoorlog vrijwillig aan het oostfront gingen vechten. De Vlaamse uitgeverij vroeg me toen om naar Brussel te komen (Charleroi om precies te zijn, een stad die door de Nederlandse lezers van *De Volkskrant* de ‘lelijkste stad van Europa’ genoemd wordt) en een aantal interviews te geven om het boek te promoten. Tijdens een van die interviews lunchte ik met een journalist van de Belgische editie van *Playboy magazine!* Een tweede interview ging door in het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis in hartje Brussel en was bedoeld voor een televisiedocumentaire die inzoomde op het fenomeen van de oostfronters. Dat programma, *De laatste oostfronters* (chrismichel.nl/tv-reportages/de-laatste-oostfronters), was zowel te zien op het Vlaamse televisienet VRT als op de Nederlandse NTR-kanalen, de belangrijkste Vlaamse en Nederlandse televisiekanalen.

Na een vreselijke reis terug naar de luchthaven die avond zat ik eindelijk op het vliegtuig terug naar huis en zette ik alles even op een rijtje. Wat me het meeste raakte – naast de gastvrijheid die ik van iedereen die ik had ontmoet, had gekregen – was de reactie van alle interviewers op het onderwerp. Het boek ging uit van het feit dat vele honderden jonge Vlaamse mannen vrijwillig dienst namen bij de Waffen-SS nadat de nazi’s België in 1940 waren binnengevallen en het land hadden bezet en dat die honderden uiteindelijk duizenden werden nadat de Duitsers de Sovjet-Unie in de zomer van 1941 waren binnengevallen. Dit was collaboratie, niet meer en niet minder, maar toch was er bij de interviewers niets van veroordeling te voelen, geen vernietigende beschuldiging van de vrijwilligers, integendeel, er was oprechte interesse, verrassing ook over de omvang ervan en bij enkelen voelde ik een zekere mate van begrip en sympathie, als er al geen heimelijke bewondering was.

Die reactie verraste me, maar achteraf gezien was dat stom van me. Ik had uiteindelijk heel wat onderzoek gedaan naar niet-Duitse vrij-

willigers bij de Waffen-SS tijdens de oorlog en een aantal boeken over het thema geschreven. Ik had dus met eigen ogen gezien hoe groot de waaier aan meningen over de vrijwilligers in hun geboortelanden was. In Frankrijk stuiten collaboratie en de rekrutering van de Waffen-SS bijvoorbeeld bijna altijd op ontkenning en blinde weigering om, zowel bij de ambtenarij als bij de meerderheid van de bevolking, te aanvaarden dat het ook echt gebeurd was. Als je wat doorvraagt, is de enige toegeving die de Fransman knarsetandend bereid is te doen, dat collaboratie, als die dan al heeft bestaan, iets was waarbij slechts een handvol ontaarde landgenoten betrokken waren, die alleen maar handelden uit hebzucht en eigenbelang en die je dus ook niet echt Fransen mag noemen – vertel dat maar eens tegen de tienduizenden die lid waren van de *Milice française*, het LVF of de SS-Charlemagne. Aan de andere kant zien we de Baltische staten Estland, Letland en Litouwen, waar collaboratie met de nazi's vaak verpakt wordt in de onafhankelijkheidsstrijd die de landen voerden met grote buur Rusland en de horror van de bezetting door Moskou in 1940-1941. De controversiële jaarlijkse marsen van de Waffen-SS-veteranen door steden als de Letse hoofdstad Riga zijn voor sommigen een reden voor nationale trots, net zoals ze voor anderen een echo uit een verleden zijn, dat onherroepelijk beklad is door gewelddadig antisemitisme en dat geassocieerd wordt met de uitwassen van het nazisme. Scandinavië (en nu veralgemeen ik vreselijk) en Nederland zitten ergens in het midden; hier gaat het om heel sterk antinazistische, vrijheidsgezinde democratieën, die echter niet vergeten zijn welke rol ze in de oorlog speelden en wat de motivatie van hun eigen Waffen-SS-vrijwilligers was.

Vlaanderen is misschien wel uniek in deze lijst – het is niet echt een staat op zich, maar een deel van een sterk democratische, open samenleving, die in het hart ligt van Europa en die onderdak biedt aan een aantal EU-instellingen, die een tolerante en liberale bevolking heeft, voldoende welvaart en comfort ook, maar die verscheurd wordt door haar eigen geschiedenis, het rooms-katholicisme en de vaak turbulente relatie met Wallonië, de Franstalige regio waarmee Vlaanderen België vormt.

Nationalisme, het streven naar een land voor zichzelf, zit diep verankerd in de grond van de Vlaamse velden en in de kasseien van de middeleeuwse steden en dorpen. Het is doorgesijpeld in het DNA van de regio en de bevolking. De leeuw en het zwart en geel van de Vlaamse vlag zijn het vergrootglas waardoor vele – maar niet alle – Vlamingen, toen en nu, naar een groot deel van het leven, de cultuur en de politiek kijken. Dat verlangen naar onafhankelijkheid, naar zelfbestuur en beschikkingsrecht over het eigen lot, vertaalt zich onder de Vlamingen in een vaak ambivalent standpunt over de jonge mannen en vrouwen die naar het oosten trokken om er in de oorlog tegen Rusland in de Wehrmacht te dienen. Voor een minderheid zijn ze verraders die collaboreerden met een verachtelijk regime en die medeplichtig zijn aan de misdaden van dat regime, voor een andere minderheid hebben ze gevochten voor de vrijheid en gaven ze belangeloos hun leven voor Vlaanderen: *‘Alles Voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Kristus’*, de meerderheid zit daar ergens tussenin.

Globaal vertaalt dit zich in wat we een oprechte interesse in de oostfronters kunnen noemen bij een significant deel van de bevolking en in een sfeer die het mogelijk maakt dat de veteranen zelf openlijk over hun ervaringen kunnen spreken; dit is een geschenk uit de hemel voor een historicus.

Dit werd nog versterkt toen ik terug thuis was in Engeland en ik via mijn uitgeverij heel wat correspondentie toegestuurd kreeg. Dit waren vooral e-mails van Vlamingen die me wilden feliciteren met het boek (welke schrijver vindt het niet leuk om van zijn lezers te horen dat ze zijn boek geweldig vonden!) en me heel beleefd een paar correcties bij informatie in de tekst meegaven. Sommigen gingen zelfs zo ver dat ze me vertelden dat ze zelf een paar oostfronters kenden en altijd gefascineerd waren geweest door hun verhalen. Zoals wel meer schrijvers doen, onderhield ik de correspondentie en na verloop van tijd werd duidelijk dat het aantal nog levende oud-strijders snel slonk, de hoge leeftijden eisten hun tol, maar ook dat sommigen nog steeds zin hadden om hun verhalen te vertellen voor het te laat zou zijn.

En toen zag ik het – dit was misschien wel de laatste kans om herinneringen uit de eerste hand, van de oostfronters zelf, in hun eigen woorden neer te pennen. Ik dacht na over het idee en ik realiseerde me drie dingen: ten eerste zou ik moeten handelen, ik had de tijd tegen, de jongste oostfronters waren al de negentig voorbij. Ten tweede zou ik de oostfronters in een of andere context moeten plaatsen en er waren anderen wier ervaringen ik ook graag wilde opnemen om een breder beeld te schetsen: een Nederlandse invalshoek van een van de Waffen-SS-veteranen uit dat land die dezelfde taal sprak, een grens en nog veel meer deelde met zijn Vlaamse neven; en vrouwen die ook een rol speelden in de oorlog, maar die altijd genegeerd of gewoon weggelaten werden. Ik wilde dus de vrouw van een oostfrontier interviewen, de dochter ook en een verpleegster van het Rode Kruis die het IJzeren Kruis had gekregen. Wat ik me tot slot meer dan wat ook realiseerde, en wat cruciaal was voor dit boek, was dat de meeste veteranen die ik ontmoette, graag *wilden* vertellen, ze wilden hun zegje doen, iets nalaten. Niets maakte me dat duidelijker dan toen tijdens mijn eerste interview met een groep oud-strijders, een van hen toegaf dat niemand iets over zijn verleden heeft geweten, niet zijn kinderen, niet zijn kleinkinderen, niet zijn achterkleinkinderen. Hij rolde zijn linkermouw op en liet me boven het bord met broodjes en lekkere koffie zijn vervaagde, blauwe SS-bloedgroeptatoeage zien en zei: ‘Het is tijd dat ze het te horen krijgen, ik schaam me niet.’

Na zoveel uren intensieve en diepgaande, maar fascinerende interviews is dit boek er. Het wil hun stem laten horen, die binnenkort voor eeuwig zal zwijgen.

1

BELGIË: ONTSTAAN EN INVASIE

In een brief aan de toenmalige Britse minister van Buitenlandse Zaken Lord Palmerston beschreef de Oostenrijkse diplomaat en het prototype van een ritselaar, prins Klemens Wenzel von Metternich, het Italië van voor de eenmaking als niets meer dan een ‘geografische benaming’.¹

Een massabijeenkomst van Vlaams-nationalisten, net voor het uitbreken van de oorlog. August Borms bevindt zich in de massa, net als de moeder van Oswald Van Ooteghem – Gaby – op de tweede rij, in het midden, ze draagt een grote witte hoed. (Foto Oswald Van Ooteghem)

Bijna een eeuw later zou auteur en academicus John Eppstein diezelfde uitdrukking – ‘België is geen land, het is een geografische benaming’ – gebruiken om te verwijzen naar de 30.528 km² dichtbevolkt gebied dat geklemd zat tussen het katholieke Frankrijk in het zuiden, Duitsland in het oosten en het protestantse Nederland in het noorden.²

Maar de werkelijkheid wil dat België een gespleten land is: 60% van de 11 miljoen inwoners vandaag is etnisch Vlaams, de andere 40% is Waals. Niet-Belgen krabben in hun haar zodra ze het onderscheid tussen de twee horen, maar in België zelf was dit al een twistpunt sinds de voorlopige regering van Charles Rogier (een Waal) op 4 oktober 1830 het land onafhankelijk van Nederland verklaarde en de prins van weinig aanzien Leopold van Saksen-Coburg en Gotha (een Duitser) de grondwet aanvaardde en de kroon aangeboden kreeg die daarbij hoorde en zo op 21 juli 1831 de eerste ‘koning der Belgen’ werd. Het oude continent Europa had er een nieuw land bij, maar het was er een dat van bij de start van zijn bestaan al interne verdeeldheid zaaide in plaats van aan nationale eenheid te werken.

Het zeer dat de Belgen al van bij het begin verdeelde, was fundamenteel – taal. Begrijpelijk misschien, de nieuwe staat keerde zich af van zijn voormalige banden met Nederland door het Frans, de voertaal van de Walen, uit te roepen tot de enige officiële landstaal. In één klap werden de Vlamingen, de meerderheid, tweederangsburgers, de regering, het gerecht en het hoger onderwijs waren nu taalkundig van hen vervreemd. (De ironie hierin, als je gaat zoeken, is dat de wapenspreuk van het land vandaag in drie talen bestaat: *Eendracht maakt macht*, *L’union fait la force*, *Einigkeit macht stark*). Dit superioriteitsgevoel van de Franstaligen werd nog versterkt door de stichters van de staat zelf. Charles Rogier – twee keer de eerste minister van het land – verklaarde meteen na de onafhankelijkheid zijn standpunt over het Vlaams aan een van zijn ministers:

De basisprincipes van een goed bestuur zijn gebaseerd op het exclusieve gebruik van één taal en het is evident dat de enige taal van de Belgen het Frans moet zijn. Om dit resultaat te bereiken, is

het noodzakelijk dat alle burgerlijke en militaire functies toevertrouwd worden aan Walen en Luxemburgers; op die manier zullen de Vlamingen, die tijdelijk de voordelen van deze ambten ontzegd worden, wel verplicht worden om Frans te leren. Zo zullen we stapje bij beetje het Germaanse element in België uitroeien.³

Rogier was niet de enige die de Vlamingen en hun taal als inferieur beschouwde en dit zag als een hindernis die overwonnen moest worden. De invloedrijke Waalse senator Alexandre Gendebien liet zich helemaal gaan in virulent racisme, hij beweerde dat de Vlamingen ‘een van de inferieure rassen op aarde waren, net zoals de negers’.

Dergelijke gevoelens creëerden een breuk tussen Vlamingen en Walen, die nooit echt hersteld is – en de korst werd hardhandig afgekrabd door het tumult van de Eerste Wereldoorlog. Alle strijdende naties – en niet in het minst tussen heersers en overheersten – voelden wrok en verontwaardiging over de slachtpartijen in de loopgraven, omdat zij die vonden dat ze niet aan de macht konden deelnemen, van mening waren dat het bloedgeld dat ze betaalden aan het front, hen recht gaf op zoveel meer, zowel economisch als politiek. De strijdende legers vuurden hun granaten op de Vlaamse velden af en lieten hele generaties jongeren in de modder stikken. Dit gevoel van onrechtvaardigheid nestelde zich stevig in de hoofden van de Vlamingen en leidde tot een oproep tot gelijkheid met hun Franstalige landgenoten.

Deze Vlaamse Beweging werd een handje geholpen door de Duitse bezetter, die een beleid uitstippelde dat hij *Flamenpolitik* (‘Vlamingenbeleid’) noemde en waarmee hij de Vlamingen voor zich wilde winnen, zodat ze zouden samenwerken en uiteindelijk zelfs collaboreren met de Duitsers. Die verkondigden dat Nederlands voortaan de officiële taal was in Vlaanderen en er werd een Nederlandstalige universiteit gesticht, de Von Bissing-universiteit in Gent. Hun drijfveer was niet altruïsme, maar een wens om te verdelen en te heersen. De Flamenpolitik van keizerlijk Duitsland mislukte, de bevolking van Vlaanderen schaarde zich niet massaal achter de bezetter, maar

het lukte hem wel om de scheiding in het land nog te versterken en de naoorlogse sfeer tussen Vlamingen en Walen te verzieken.

Terwijl het continent verwoede pogingen deed om uit het dal van de oorlog te klauteren, zorgden aanhoudende economische problemen en politieke disfuncties ervoor dat fascistische politieke partijen en bewegingen in de jaren 1920 en 1930 overal in West-Europa konden opstaan en aan de macht komen. Velen lieten zich inspireren door Hitler en de nazi's en door het Italië van Mussolini. Geen van deze partijen werd door de kiezers verkozen, hoewel sommige wel uit de schemerzone traden en op eigen kracht een sterke organisatie werden. Een voorbeeld van dat laatste waren de Nationaal-Socialistische Beweging (NSB) van Anton Mussert in Nederland en het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV) van Gustaaf 'Staf' De Clercq in Vlaanderen.

De ziel achter de NSB en de aanhangers van de beweging is vandaag nagenoeg verdwenen, maar de drijvende kracht achter het VNV – de wens voor meer Vlaams zelfbestuur en zelfs onafhankelijkheid – is nog steeds springlevend.

Europa hing in de touwen, het continent was verzwakt door politieke onrust en instabiliteit en het stevende af op oorlog. Begin september 1939 kwam het kantelpunt, toen nazi-Duitsland buurland Polen binnenviel. In amper een paar weken tijd waren het trotse Poolse leger en haar luchtmacht volledig vernietigd en werden de inwoners van Warschau door de Luftwaffe bestookt met bommen.

Na al dat geweld en de schok die de invasie van Polen veroorzaakte en na de Franse en Britse oorlogsverklaringen aan nazi-Duitsland wachtte heel West-Europa tot de hel zou losbarsten en hield het zijn adem in ... en wachtte ... en wachtte. De Blitzkrieg werd een Sitzkrieg, er ging een halfjaar voorbij zonder dat ook maar één schot werd gelost. Britse en Franse kinderen die naar het platteland waren gebracht om te ontkomen aan de verwachte luchtaanvallen, werden weer naar huis gestuurd. Reservisten die waren opgeroepen, werden gemist, maar het leven ging zijn gewone gangetje. In het Derde Rijk telde de Wehrmacht wat ze had betaald voor de onderwerping van de

Polen: 11.000 doden, 30.000 gewonden en nog eens 3400 vermisten, daarnaast ook 300 tanks, 370 vuurwapens en 5000 voertuigen.⁴ Ze maakte haar verliezen goed en bereidde zich voor op haar volgende opdracht.

Die kwam op 9 april 1940, iets over vieren 's ochtends. Duitse troepen vielen buurland Denemarken binnen. Zes uur later was het al voorbij, Kopenhagen had gecapituleerd. Noorwegen werd op datzelfde moment aangevallen, maar dat land zou maar liefst tweeënzestig dagen standhouden. Maar waar het echt om ging, was het westen, Frankrijk en de Lage Landen. Wat zou nazi-Duitsland doen om een herhaling van de rampzalige veldslag in de Eerste Wereldoorlog te vermijden? Het antwoord op die vraag zou een maand later komen. De relatief onbekende generaal Erich von Manstein had een briljant plan beacht. De Wehrmacht begon met een gedurfd offensief over de Maas in Sedan, op de een of andere manier waren ze erin geslaagd hun tanks door de tot dan toe ondoordringbare Ardennen te loodsen. Ze braken door de Franse linies en zetten nu koers naar de zee. Het was de bedoeling om het leeuwendeel van de *British Expeditionary Force* (de B.E.F.) en de *fine fleur* van het Franse leger af te snijden, de Belgische en Nederlandse geallieerden waren door een tweede, vroeger Duits offensief al vastgezet. Ze waren de Nederlanders te slim af, die moesten zich al na vier dagen overgeven en amper twee weken later stonden ook de Belgen aan de rand van een overgave. De Fransen – die op dat ogenblik naar verluidt het krachtigste leger van Europa hadden – haastten zich om op de gebeurtenissen in te spelen. Premier Paul Reynaud stuurde zijn ultravoorzichtige en incompetent oppperbevelhebber Maurice Gamelin de laan uit en verving hem door de al even inefficiënte Maxime Weygand. Weygand ontmoette de Belgische koning Leopold III in een poging zijn standvastigheid een duwtje in de rug te geven, maar toen hij de vergadering verliet, was hij ervan overtuigd dat de koning ervan uitging dat zijn land al verslagen was. En inderdaad, een paar dagen later gaf België zich over. In Parijs was Reynaud naar verluidt razend; de zegevierende Britse premier tijdens de Grote Oorlog, David Lloyd George, zei dat het

moeilijk zou worden om ‘een donkerder en smeriger voorbeeld van trouweloosheid en lafheid te vinden dan de koning der Belgen had laten zien’.⁵

Nu ze het onheil in de ogen staarden, deden de Britten wat ze moesten doen om te overleven en gingen ze van start met Operatie Dynamo – het mirakel van Duinkerke – waarmee ze wilden redden wat ze nog konden, nu alles op instorten stond. De Fransen stonden er min of meer alleen voor en ook zij deden wat ze konden, maar langer dan een paar weken hielden ze niet stand. Hitlers Wehrmacht had in twee maanden bereikt wat hun voorgangers in vier jaar niet was gelukt: zegevieren in Frankrijk.

2

DE EERSTE INTERVIEWS

Waar moet ik beginnen? Daar waar de oostfronters en de andere mensen die ik heb geïnterviewd, ook begonnen: bij de invasie en de bezetting van hun vaderland. Alles wat ze tot dan toe hadden gedaan, was belangrijk, maar niet meer dan een voorbode.

Oswald Van Ooteghem thuis in oktober 2016. (Foto collectie auteur)

Hun beslissing om bij de Waffen-SS te gaan, om te vechten in Rusland, de straf die ze in de nasleep van de oorlog kregen – dat alles

was een reis die op dat ene specifieke punt begon. Zonder dat zou alles anders gelopen zijn, zo was het. We beginnen bij de beslissing van Adolf Hitler om zijn oorlogsmachine naar het westen te sturen.

Mijn eigen vertrekpunt situeert zich in de zomer van 2016, toen ik van Brugge naar Gent reed. Terwijl ik over de goed onderhouden Vlaamse snelwegen reed, bereidde ik me mentaal voor op mijn ontmoeting met een groep mannen en vrouwen die de wapens hadden opgenomen (of het verpleegstersuniform hadden aangetrokken) en naar de Sovjet-Unie waren gegaan om er te vechten in wat enkele van de hardste veldslagen zouden worden die ooit tijdens een oorlog werden uitgevochten, in het uniform van een land dat het hunne was binnengevallen; en niet zomaar een uniform, maar wel dat van de Waffen-SS. Die Waffen-SS is een naam die extreme emoties oproept en voor hevige tegenstellingen zorgt tussen mensen die te maken hebben gekregen met de korte en bloedige geschiedenis van de organisatie. In amper een paar jaar tijd groeide ze uit van Hitlers persoonlijke bodyguard tot een (op zijn hoogtepunt) half miljoen soldaten tellend leger dat integraal deel uitmaakte van de Duitse strijdkrachten. De Waffen-SS bestond hoofdzakelijk uit ingeboren Duitsers, maar ook honderdduizenden Duitsers van buiten de landgrenzen van het Derde Rijk en niet-Duitsers uit meer dan twintig verschillende landen en etnische bevolkingsgroepen – bijvoorbeeld Vlamingen – waren lid. De Waffen-SS begon als een bijna amateuristisch groepje, maar werd een strijdmacht die uitblonk in de kunst van het oorlogvoeren, haar officieren en soldaten werden terecht beroemd om hun militaire prestaties. Maar de successen en de heldenmoed tijdens bijvoorbeeld de slag om Charkov of de slag bij de Kleisourapas hadden ook een keerzijde. De meedogenloosheid, het fanatisme en de onverschilligheid voor menselijk leven die zo'n wezenlijk deel uitmaakten van de vechtethos van de Waffen-SS, hadden bloedbaden als Le Paradis, Oradour-Sur-Glane en Malmedy tot gevolg. Het zijn die wredeheden – naast nog vele andere in de voormalige Sovjet-Unie in het bijzonder – die het beeld van de Waffen-SS sinds het einde van de oorlog hebben vormgegeven en die

ervoor hebben gezorgd dat het verleden van de mensen die ik zou gaan interviewen, zo controversieel was.

De auto stopte voor een leuk, goed onderhouden huisje aan een aardige, doodlopende weg in een al even leuke en kleinburgerlijke buitenwijk van Gent. Zoals gebruikelijk is in een groot deel van continentaal Europa hing ook hier een naambordje aan de muur naast de voordeur, waarop naast de naam van de bewoner ook zijn functie, in dit geval een architect, en een lijst met kwalificaties en accreditaties stonden. Ik belde aan en een goed geklede, vriendelijk glimlachende dame opende de deur, gaf me een hand, stelde zichzelf voor en leidde me via een smalle gang naar een ruime open woonkamer, waar ik duidelijk verwacht werd. Ik zag zes oudere mensen zitten, drie mannen en drie vrouwen. Ze stonden op, stapten op me toe en begroetten me: heel veel handjes schudden, vriendelijk lachen en namen noemen en dan gingen we eindelijk weer allemaal zitten. Ik zette mijn videocamera op een driepoot, paste de hoogte aan en probeerde het toestel zo neer te zetten dat ik de hele kamer kon filmen, mijn dictafoon legde ik opvallend midden op de salontafel. Ik had zojuist kennisgemaakt met enkele leden van de Vriendenkring Sneysens; een naam die me toen niets zei, maar die wel heel wat betekende voor de mensen die in die kamer zaten. Ik zou al heel snel te weten komen dat de naam voor hen stond voor broederschap, vriendschap, hulp en steun en dat gedurende zestig jaar en langer – ik zou een snelcursus krijgen!

De dame die de deur voor me had geopend, Madeleine De Kie, goot heerlijk gekoelde champagne in zware, kristallen glazen en wees me op een dienblad op tafel waarop blokjes Turks fruit en ander snoepgoed lagen. Ik bedankte vriendelijk en we klonken, daarna begon ik met de uitleg die ik had voorbereid over hoe het interview zou verlopen, ik had nog hun toestemming nodig: vonden ze het goed dat ik hen zou filmen en opnemen? Iedereen knikte, goed! Ik zou een aantal vragen stellen en ik wilde eerlijke antwoorden – als ze iets niet wisten of het zich niet meer herinnerden, was dat niet erg, dan hoefden ze dat alleen maar te zeggen, geen probleem. Nog meer geknik. Ik wilde hen met mijn vragen niet klemzetten of voor

het hoofd stoten, maar ze moesten begrijpen dat ik ook geen moeilijke onderwerpen zou mijden – dat moest duidelijk zijn. Gelukkig stemden ze ook hiermee in en lieten ze duidelijk horen dat dit geen probleem was. Ik nam pen en papier, leunde naar voren en stond op het punt om mijn eerste vraag te stellen, toen de huiseigenaar, me strak aankeek en me te snel af was.

Oswald van Ooteghem: Eerst en vooral moeten we de cijfers op een rijtje zetten, Herr Trigg. U vertelde in uw boek Oostfronters dat er tijdens de oorlog ongeveer twintigduizend Vlaamse vrijwilligers bij de Waffen-SS waren, wel, eigenlijk waren wij oostfronters met tienduizend, ongeveer tweeduizend daarvan sneuvelden aan het front. Er waren nog heel wat Vlamingen bij de Organisation Todt, de NSKK¹ en andere onderdelen van de Wehrmacht, maar zij waren geen oostfronters zoals wij. Dat zijn de correcte cijfers.

Toevallig interviewde ik later nog een oostfronter, maar die was het hevig oneens met Van Ooteghem en zijn Vriendenkring Sneyssens² en schatte het aantal Vlaamse Waffen-SS'ers toch rond de twintigduizend. Het was echter niet wát de man zei, dat mijn aandacht die dag trok, maar wel de man zélf.

Zelfs al zat hij neer, je kon zien dat hij een imposante man was. Groot en breedgeschouderd, een volle witte haardos, manen bijna, als om de lichtblauwe ogen en het gezicht dit veel jonger was dan zijn tweeënnegentig jaren, in te kaderen. De enige echte verwijzing naar zijn leeftijd was een hoorapparaat dat discreet achter zijn rechteroor verstopt zat. Hij was gemakkelijk, maar netjes gekleed; een chinobroek, een gesteven wit hemd, een das en een kobaltblauw jasje – het was zomer –; de warme lucht uit de strakke tuin kwam zachtjes de kamer binnengedreven door de grote open ramen. Zijn stem was krachtig, hij was het gewend dat naar hem geluisterd werd, zijn handen benadrukten zijn woorden terwijl hij van wal stak. Er was geen twijfel mogelijk, dit was Oswald Van Ooteghem, misschien

wel de bekendste nog levende oostfronter. Vanaf de muur staarde een ingelijste foto van zijn vader Herman, de voormalige leider van de paramilitaire Grijsse Werfbrigade van het VNV, op ons neer, aan de andere kant hing een icoon van Maria met het kind Jezus, die me niet liet vergeten dat dit een vroom katholiek gezin was. Oswald Van Ooteghem werd in augustus 1924 geboren in Gent, in een gezin van trotse Vlaams-nationalisten. Hij was nog een tiener toen België onder de voet werd gelopen en bezet werd door de nazi's, toch gaf hij zich vrijwillig op voor het door de Duitsers gesteunde Vlaams Legioen – het '*Legion Flandern*' – en werd soldaat bij de Waffen-SS; alleen al het lidmaatschap van deze organisatie werd op de processen van Neurenberg als een misdaad beschouwd. Hij vocht met het legioen aan het Russische front, hij raakte verscheidene keren gewond, onderscheidde zich en werd bevorderd tot officier. Toen de oorlog eindelijk voorbij was, nam hij een valse Duitse identiteit aan – Hans Richter – en woonde hij in Duitsland om de vergeldingsmaatregelen te vermijden die in het bevrijde België werden uitgedeeld aan mannen als hij. Hij vond werk als bouwkundig tekenaar, trouwde met een Duits meisje en nam in 1949 de zware beslissing om terug te keren naar Vlaanderen en de gevolgen onder ogen te zien. Hij werd gearresteerd, in dezelfde gevangenis opgesloten als zijn vader en een aantal andere Vlaams-nationalisten en collaborateurs, waarna hij veroordeeld werd tot drie jaar achter de tralies. De golven van bloedige naoorlogse repressailles waren stilaan gaan liggen en Van Ooteghem mocht iets meer dan een jaar later de gevangenis vroegtijdig verlaten. Hij stapte terug in het burgerlijke leven, maar nam niet veel later zijn politieke activisme alweer op. Hij werd lid van de Vlaamse Volksunie, een partij die vanaf de oprichting in 1954 tot de instorting in 2002 de gematigde stem van het Vlaams-nationalisme in België vertolkte en als dusdanig ernstig bekritiseerd werd door de rechtse nationalistische *hardliners* omdat ze te meegaand was. Van Ooteghem had, als lid van de Volksunie, een aantal jaar (van het einde van de jaren 1960 tot het begin van de jaren 1970) een zitje in de provincieraad van Oost-Vlaanderen. Hij werd een bekende naam in de lokale politiek,

waardoor hij in die periode aan de verkiezingen kon deelnemen en in 1974 een zetel won in de Belgische senaat, als vertegenwoordiger voor het Gentse district Eeklo, een landelijk gebied met zo'n tachtigduizend inwoners (volgens de telling van 2007). Van Ooteghem was dertien jaar lang senator, hij combineerde zijn politieke rol in het Belgische parlement met een zetel in de Vlaamse cultuurraad. Het doorslaggevende politieke streven van deze aartsconservatieve Vlaams-nationalist was, net als voor zijn vader eerder al, de Vlaamse onafhankelijkheid. Bijna dertig jaar na zijn tijd als verkozene in de politiek zijn Vlaanderen en de Franstalige regio Wallonië nog steeds verenigd binnen hetzelfde land België, maar dat is niet omdat Oswald Van Ooteghem het niet geprobeerd heeft.

Van Ooteghem is al vele jaren met pensioen, maar hij is nog steeds bekend en je kunt hem gerust een legende noemen binnen Vlaams-nationalistische kringen. Hij heeft zijn verleden nooit verstoep; zijn lidmaatschap van de Waffen-SS en zijn dienst als oostfrontier, zijn overtuiging en zijn gevangenschap. Dat klopt, hij is er trots op en hij heeft het ook niet alleen gedaan. De archieven zijn onvolledig en af en toe spreken ze elkaar tegen, maar uit onderzoek door de gerenommeerde academicus Kristof Carrein van het archief van het eigen *Fürsorgeamt der Waffen-SS und Flandern Wallonien*³ van de SS, dat aan het einde van de oorlog door de Russen in beslag werd genomen en pas onlangs voor het eerst weer kon worden ingekeken, blijkt dat Van Ooteghem het bij het rechte eind had toen hij me zei dat er ongeveer tienduizend Vlamingen in de oorlog dienst namen bij de Waffen-SS. Bruno De Wever is professor Hedendaagse Geschiedenis aan de universiteit van Gent en een autoriteit in België op het vlak van de oostfrontiers, zijn oudere broer Bart is vandaag een belangrijk Vlaams-nationalistisch politicus. Bruno De Wever kan zich vinden in dat cijfer en legt uit dat het gebrek aan zekerheid te wijten is aan het feit dat het aantal vrijwilligers tijdens de oorlog voortdurend schommelde. Mannen raakten gewond of vermist, anderen sneuvelden en nieuwe rekruten vulden de lege plaatsen op. Het wordt nog ingewikkelder omdat heel wat rekruten achtereenvolgens in verschillende eenheden dienden. Ik geef